

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
Кликните да бисте почели унос текста.
1. Датум и орган који је именовao комисију 16. марта 2016. Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду
2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:
1. Др Корнелија Ичин, ред. проф. (русистика – руска књижевност), Филолошки факултет у Београду; изабрана 2009.
2. др Александра Корда - Петровић, ван. проф. (бохемистика – чешка књижевност), Филолошки факултет у Београду ; изабрана 2014.
3. др Нада Поповић Перишић, ред. проф. Факултета за медије и комуникације Универзитета Сингидунум
4. др Петар Бојанић, научни саветник Института за филозофију и друштвену теорију
5. др Бобан Ћурић, доцент (русистика – руска књижевност), Филолошки факултет у Београду; изабран 2013.
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
Кликните да бисте почели унос текста.
1. Име, име једног родитеља, презиме: Ивана (Никола) Кочевски
2. Датум рођења, општина, република: 31. мај 1976. Земун, Република Србија
3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: 29. септембар 2008. Универзитет у Београду, Филолошки факултет, назив: Егзистенцијализам у делима Милана Кундере
4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Чешка књижевност
III НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:
ТУМАЧЕЊЕ ПРОСТОРА У ПРОЗИ МИХАЛА АЈВАЗА
IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ: Навести кратак садржај са назнаком броја страна поглавља, слика, шема, графикона и сл.
Докторска дисертација мр Иване Кочевски «Тумачење простора у прози Михала Ајваза» обухвата 375 куцаних страна. Подељена је на четири основна поглавља: 1. Хетерокосмика и лавиринт бића (стр. 1-30) са потпоглављима: 1.1. Ајвазово књижевно оглашавање и атмосфера доба; 1.2. Особености Ајвазове поетике романа; 1.3. О појму простора у Ајвазовој прози и могућим начинима за његово тумачење; 2.

Метафигтивно осмишљавање Ајвазовог универзума (стр. 30-145) са потпоглављима: 2.1. Универзум, свет, простор у књижевном тексту; 2.2. Празнина простора и пуноћа празнине; 2.3. Топос пута у функцији илустрације приповедачевог кретања кроз простор; 3. О дијалектици простора (стр. 145- 354) са потпоглављима: 3.1. Перцептуално конституисање простора; 3.2. Урбани простор; 3.3. Егзотични простор; 3.4. Виртуелни простор; 4. Архетипско путовање у средиште бића (стр. 254 – 367) са потпоглављима: 4.1. Непрестано истраживање; 4.2. Књига над књигама – о отворености Ајвазове поетике романа; 4.3. Уроборос и Мебијусова врпца. На списку извора и литературе побројано је 134 библиографских јединица (стр. 368-375). Рад садржи три илустрације и четири графичка приказа умножавања простора поступком «приче у причи» за појединачне романе Михала Ајваза. Уз дисертацију су приложени: Резимеи на српском и енглеском језику, Биографија аутора, Изјаве о ауторству и истоветности штапане и електронске верзије докторског рада .

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У уводном поглављу под називом „Хетерокосмика и лавиринт бића“ кандидаткиња образлаже полазишта на основу којих приступа тумачењу простора у прози чешког савременог писца Михала Ајваза. Реч је о чешкој књижевности и културолошко–друштвеним приликама у оквиру којих се Михал Ајваз оглашава својим стваралаштвом, а које су утицале на обликовање књижевних садржаја његове поезије, а потом приповедака и романа. Ради се о појави специфичне уметничке прозе која одбија модел миметичког представљања стварности, будући да је прожета фантастичним елементима, у вези са чиме се препознаје традиција авангардних праваца и надреализма. Присутни реалистички елементи и опис постојећег света испуњени су гротеском, сновима, колажним сликама, одсуством линеарног приповедања, необичном структуром текста. Описане карактеристике се издвајају као заједнички елемент у романима савремене чешке књижевности у којој преовладава хетерогеност фикционалних светова, где богатство могућих значења доприноси њиховој енигматичности и херметичности. Уз засебно представљене биографске податке и разврстану библиографију Михала Ајваза, дефинисан је истраживачки корпус који се односи на пет романа: *Druhé město* (*Други град* 1993), *Zlatý věk* (*Златно доба* 2001), *Prázdné ulice* (*Пусте улице* 2004), *Cesta na jih* (*Пут на југ* 2008) и *Lucemburská zahrada* (*Луксембуршки парк* 2011).

У наставку се издвајају особености Ајвазове поетике романа које се, осим горе наведених карактеристика, препознају и у интердисциплинарном приступу у обликовања текста романа, у вези са којим се издвајају различите филозофске школе и учења, међукњижевне везе, и пишчево интересовање за природне науке и ликовну уметност. Као кључне речи у Ајвазовој поетици издвајају се: путник, путовање, истраживање, град, острво, чудовиште, сан, књига, писмо, слика, скулптура, простор, међу којима се као особена константа препознаје појам простора који је често доминантан и свеобухватан у односу на све остале. Самим тим се и тема описа и истраживања простора у досадашњем Ајвазовом књижевном стваралаштву наметнула као занимљива и вредна критичке пажње и истраживања. У даљем опису особености ове поетике, наводе се структуралне карактеристике сваког романа посебно уз приповедачке поступке којима се аутор служио. У оквиру овог излагања се поставља теза истраживања која се односи на могућност, да се кроз структурални образац једног романа посматра целина читавог досадашњег Ајвазовог стваралаштва – да простор романа заправо реципрочно одговара простору света ауторскијалног приповедача, односно да се ради о недовршеном систему књижевне грађе,

отвореном ка новим садржајима – као што је свет приповедача у константној метаморфози и покрету.

Уводно поглавље се завршава дефинисањем појма простора у Ајвазовој прози кроз навођење могућих начина за његово тумачење. Између осталог, као што је кроз препознавање специфичности Ајвазове поетике примећено, појам простора је тема приказа различитих уметности, као и предмет истраживања различитих наука, те је уочљиво да су присутне бројне могућности када је у питању методолошки приступ у опису простора присутног у Ајвазовим романима. Управо се овде јавља та хетерогеност о којој се говори у наслову уводног поглавља, где је читалац–истраживач увек у опасности да залута у лавиринту свих могућности које га у тражењу одговарајућег методолошког поступка заведе. Осим навођења различитих филозофских система за опис простора, међу којима је феноменологија најблискија Ајвазовом, како есејистичком тако и белетристичком стваралаштву, као основа за истраживање простора издваја се чешка књижевна теорија представљена делом Лубомира Долежела (*Хетерокосмика – фикција и могући светови*), Данијеле Ходрове (*Citlivé město*), Здењека Хрбате (*Prostory, místa a jejich konfigurace v literárním dílu*) и других.

Као коначни циљ проналажења различитих тумачења простора у прози Михала Ајваза, препознаје се настојање да се његово књижевно стваралаштво доведе у контекст теоријског истраживања митопоетике простора. Представљањем простора као кључне речи у поетици овог савременог чешког писца, указује се на смерницу за одређивање нових тенденција у обликовању књижевних садржаја с краја двадесетог и почетка двадесет првог века.

У другом поглављу „Метафиктивно осмишљавање Ајвазовог универзума“ кандидаткиња настоји да дефинише појмове универзим, свет и простор у књижевном тексту. При одређивању карактеристика Ајвазовог књижевног универзума полази се пре свега од теорије фикције могућих светова Лубомира Долежела. Тумачење простора методолошки се ослања на ставове Жерара Женета, Јосипа Ужаревића, Томаша Кубичека, Здењека Хрбата и Данијеле Ходрове. Тако се у опису књижевног универзума Ајвазових романа уочава постојање не само једног, већ више различитих светова, или више различитих димензија једног простора. Грађењем структуре двоструког (или вишедимензионалног) света у приповедачком универзуму, Ајваз формира матрицу свог приповедачког поступка. Затим се објашњава дихотомија видљивог и невидљивог у прози овог аутора при чему се издваја доминантни појам празнине. Потпоглавље „Празнина простора и пуноћа празнине“ подељено је на поднасловe: „Магла хоризонта“, „Васпостављање космоса од речи и хетерогених светова у књижевном делу“, „Свет из празнине“, „Празнина против логике“, „Естетска теорија из празнине“, „Слова настала из празнине“, „Филм инспирисан троструком празнином“, „Слика (из) празнине“, „Бројеви из празнине“, „Уметнички концепт из празнине“ и „Мултидисциплинарна креативност из празнине“. Након детаљних илустрација о настанку слова, филма, слике, естетичке теорија о празнини (наводе се нпр. ставови Марка Твена, Данијеле Ходрове и Казимира Маљевича), као и паралелног света који се прожима са светом приповедача, закључено је да је Ајвазова феноменологија заправо оглед о простору, о записивању садржаја просторности, свих тела и предмета који се у њему налазе, као и покушај одгонетања одакле проистиче оно што се опажа. Празнина се открива као саставни део стварног света приповедача и доводи у питање легитимитет видљивих и опипљивих

предмета. Поглавље о метафиктивном осмишљавању универзума завршава се анализом пута и путовања приповедача кроз простор. О томе је реч у потпоглављу „Топос пута у функцији илустрације приповедачевог кретања кроз простор“ са посебним поднасловима „Архетип путовања као матрица Ајвазове поетике романа“, „Епистемичка потрага“ и „Погледи на временске перспективе у Ајвазовој прози“. Закључује се да је у свих пет Ајвазових романа топос пута и путовања доминантан, при чему јунаци његових романа не путују само кроз реалне просторе, већ се често ради о такозваним „транссветовним“ путовањима, као и о унутрашњем путовању у властито биће. Док разматра узајамну повезаност простора и времена у конкретним делима, кандидаткиња се ослања на ставове Жарка Требјешанина, Здењека Хрбата, Данијеле Ходрове, Џозефа Кембела, Жерара Женета и Адријане Марчетић. После детаљног тумачења архетипа и симбола, констатује се да је путовање за Ајвазове јунаке врста ходочашћа које им доноси духовни преображај, док путеви у Ајвазовој прози углавном симболизују потрагу која се никада не завршава. Тиме се разоткрива и једно од пишевих филозофских полазишта да смисао живота није у циљу, већ у потрази и истраживању.

Централно и најобимније поглавље у опису начина тумачења простора у прози Михала Ајваза „О дијалектици простора“ подељено је на четири подналова: „Перцептуално конституисање простора“, „Урбани простор“, „Егзотични простор“ и „Виртуелни простор“. Пре главне поделе на наведене, могуће начине описа простора у књижевном делу, у првом поднаслову се истиче сâм методолошки поступак којим се Ајваз као приповедач служи, а који за полазиште увек има феноменолошко истраживање и саопштење. Слично другим феноменолозима, чија становишта су током истраживања била консултована (Мерло–Понти, Башлар, Иван Хавел), и Ајваз полази од субјекта, односно његовог тела у простору којим се остварује најприснији контакт са простором и свеколико сазнање о њему. Субјект који у тексту романа остварује најтешњу везу и својеврсну комуникацију са простором, јесте заправо сâм аукторијални, односно, у Женетовој терминологији – хомодијегетички приповедач. Из његових запажања, детаљних бележака и исцрпних коментара, настаје својеврсна херменеутика текста о простору, где је могуће констатовати, како приповедач као медијум који имплицитном читаоцу преноси информације о свему што види у простору, истовремено исти и сâм ствара субјективним доживљајем и личним записом; овај лични запис неретко постаје субјективно мапирање простора, као и показатељ узајамног садејствовања субјекта и простора. Док посматра простор и неисцрпно бележи сваку појединост у коначну слику свега опаженог, Ајвазов универзални Приповедач реципрочно у простор уноси карактеристике на основу личног искуства, раније стечених знања, способности закључивања, чиме активно учествује у перцептуалном конституисању простора.

У преостала три подналова јасно се уочава подела простора којом се реализује његова дијалектика. Критеријум за ову поделу, била је управо локација, а не антиномни квалитети као што су реално – надреално, стварно – фантастично или виртуелно. У односу на карактеристике простора у коме се Приповедач налази, и у оквиру кога се осмишља метафизика универзума, издвајају се урбани, егзотични и виртуелни простор. У сваком од наведених и узајамно супротстављених локација простора (осим када је у питању виртуелни простор који се описује засебним карактеристикама), уочава се и даља, унутрашња дијалектика у виду

унутрашњег и спољашњег простора.

Град се у Ајвазовим књижевним остварењима посматра као својеврстан универзум, пресликани микрокосмос у односу на читав живот човека који се посматра као модел макрокосмоса. У књижевном тексту, град никада није неутрална позадина или амбијент у коме се јунак налази или кроз који се креће. Ивана Кочевски констатује да када је реч о урбаном простору у Ајвазовим романима, може се говорити о такозваном „градском тексту“ (будући да је писац сва своја искуства, како животна тако и она професионално књижевна, понео из града и преточио у своју прозу), и реципрочно, може се говорити о „тексту града“ који се чита у његовим улицама, трговима, парковима, на фасадама, и који се стално изнова исписује преко ранијих записа у виду својеврсног архитектонског и културолошког палимпсеста. На конкретним примерима из романа илустрован је најпре – унутрашњи простор урбане средине у виду приказа амбијента простора станова, кућа, старинарница и антикваријата, библиотека, храма, таверни и винарија, при чему се минуциозно описује и издваја њихова функција и значење; и потом, спољашњи простор, где је тежиште истраживања било концентрисано на улогу тргова, улица, мостова, железнице, депонија, стоваришта и периферије.

Оно што се кроз истраживање јасно издвојило као својеврсна супротност урбаног средини, јесте егзотична средина, смештена у неприступачном и удаљеном пределу, иако се представљене локације поново доводе у директну везу са градом (при чему се описује град на острву, град у џунгли, град у гротлу вулкана). Иако је унутрашња дијалектика у својству отвореног и затвореног простора присутна и у егзотичној средини, овај поднаслов трећег поглавља није конципиран као приказ урбане средине. Уместо тога, овде се пре свега акцентују фантастични, па чак и бајковити елементи присутни у Ајвазовим романима, којима се најчешће у везу доводи европски град са удаљеним пределима, тешко приступачним савременом путнику и истраживачу (острва, морско дно, гротло вулкана, џунгла). Оно што је у истраживању акценковано, јесте да се карактеристике егзотичне средине узајамно прожимају са модерним престоницама Европе (било да је у питању Праг, Париз или неко друго место), што је приказано елементима мистичности и дивљине који се повремено и местимично појављују, или чак паралелно коегзистирају са познатим градовима. Током анализе егзотичне средине, прави разлог овој појави препознаје се у непрекидном приповедачком истраживању и кретању кроз простор и довођења у сумњу свих постојећих знања и традиционалних погледа на којима почива савремено друштво.

На овом месту се доказује да се у приказу обе средине, једнако урбане и егзотичне, појављују елементи стварног света, односно актуелног света јунака, али и могућег света, односно светова, који представљају паралелну равну парадигматском свету (као и његове варијанте), произашлог из приповедачевих уверења, жеља, сањарења. Стога је у овом поглављу као засебан предмет истраживања, уз урбани и егзотични простор, издвојена својеврсна хетеротопија (према Фукоовом одређењу), односно простор који и јесте и није стваран, који се види а који нема чулност, онај који се може замислити, али се не може освојити. Независно од карактеристика простора које се сагледавају у оквиру простора града, прашуме, острва и слично, у Ајвазовој прози се о простору може говорити и када су у питању апстрактни описи под којима кандидаткиња подразумева опис сна и простора приказаног кроз сан, или простор видео игре,

потом простор настао из геста, и коначно, сâм простор текста који се умножава „причом у причи“. Наведене појаве стварања и описа простора у раду су сагледане кроз поднаслов – виртуелни простор.

Осим прегледа могућих тумачења појма виртуелности и његове употребе у књижевном тексту, истраживачка пажња усмерена је на сам простор Ајвазовог текста, односно на структуру романа који се посматра као простор за себе (који постаје предмет детаљне анализе). Постављена проблематика се засебно описује на четири издвојена примера (у питању су књижевна дела: *Туркизни орао*, *Златно доба*, *Пусте улице* и *Пут на југ*) и графички илуструје уз објашњења.

У оквиру овог поднаслова предмет приказа била је и филозофија позоришне сцене, али и апстрактни простор геста који се у раду разматра на основу Ајвазових феноменолошких есеја, објављених у различитим књижевним издањима. Разматрања о виртуелном простору се завршавају погледима на Ајвазову анализу сна, поново са феноменолошког становишта, а која писац објављује у сарадњи са Иваном Хавелом.

Осим прегледа разноврсних елемената који би се из Ајвазове прозе могли подвести под појам виртуелности (простор текста, позоришне сцене, геста и сна), који у себи носе трагове било урбане или егзотичне средине, сâм поднаслов нема амбицију да донесе неки одређени истраживачки закључак, сем да скрене пажњу на важан састав у поетици Михала Ајваза, и да укаже на могућности нових истраживања којима би се допунило сагледавање појма просторности у Ајвазовој прози.

Четврто поглавље „Архетипско путовање у средиште бића“ представља закључни део докторске дисертације „Тумачење простора у прози Михала Ајваза“. Делимично се сумирају закључци анализирани у другом и трећем поглављу, док се истовремено наставља са новим читањима Ајвазовог простора уз констатацију да се у поетици овог чешког писца увек ради о непрестаном кретању и незатвореном кругу. Концепт његове поетике романа је отворена целина која би могла да се представи истовременим посматрањем свих романа као делова исте слике, као јединствене књиге, која се структурално састоји из више приповедних обруча, од којих је сваки донекле преликани варијанта претходног. Тиме је протумачена матрица по којој настају Ајвазови романи. У овом поглављу, акценат је на тумачењу самог простора књиге. Констатује се да сваки од анализираних романа представља лавиринт за читање и полигон за истраживање простора самог текста, као и метатекста који је у њему присутан. Наглашена је и присутност ликовне просторности у вези са текстуалним описом слика и скулптура, као и виртуелне просторности кроз приказе сценских извођења позоришних представа или кроз снове. Рад се завршава констатацијом коју намеће читање Ајвазових романа, да свет није оно што видимо, већ оно што мислимо.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

1. *Babylonský příběh a Odysseovo dědictví v Zlatém věku* / Ivana Kočevski // *Slavica Literaria* X 14. Brno : Masarykova Univerzita, 2011. – Str. 83–91.
2. *Arhetipsko putovanje u središte bića* (Поговор уз превод романа) / Ivana Kočevski // *Drugi grad*. – Beograd: Clio, 2011. str. 174–180.
3. *Функција митолошких елемената у Другом граду Михала Ајваза* / Ивана Кочевски // *Славистика*. – ISSN 1450–5061. – Књ. 17 (2013), str. 249–254.
4. *Ајвазова надреалистичка приповетка* / Ивана Кочевски // *Славистика*. – ISSN 1450-5061. – Књ. 18 (2014), стр. 439–445.
5. *У потрази за Матрицом Ајвазове прозе* Ивана Кочевски // *Славистика*. – ISSN 1450-5061. – Књ. 19 (2015), стр. 502–508.
6. *Интердисциплинарна трагања у формирању поетике Михала Ајваза* (за скуп Славистичких друштава Србије, рад је излаган током августа 2014, у току је припрема за штампу).
7. *Метаморфоза писма као артефакт у простору Ајвазове поетике романа* (Колоквијум Брно–Београд, фебруар 2016. за часопис „Славистика“ Књ. 20).
8. *Концепт празнине у Ајвазовој прози*, за Зборник Матице српске за славистику, април 2016. (у припреми за штампу)

Навести називе радова, где и када су објављени. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду о томе.

Кликните да бисте почели унос текста.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Докторски рад мр Иване Кочевски «Тумачење простора у прози Михала Ајваза» као резултат доноси вишеслојну анализу тумачења простора у пет романа овог савременог чешког писца. Целокупна Ајвазова поетика романа сагледана је као отворени систем који се може тумачити вишедимензионално и са различитих полазишта. Методолошки утемељен на релевантној литератури из области књижевне теорије, филозофије, социологије, теорије ликовне уметности и архитектуре, рад по свом обиму истраживања превазилази проблем тумачења простора у самом књижевном тексту, већ се заснива на интердисциплинарној анализи целокупне поетике романа Михала Ајваза. Промишљеним и теоријски утемељеним ишчитавањем Ајвазових романа, али и осталих његових дела, кандидаткиња је понудила више модела за читање и тумачење ауторове поетике. С обзиром на чињеницу да до сада не постоји објављена монографија о делу овог аутора, може се констатовати да је ово пионирски рад посвећен тумачењу Ајвазове прозе.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА
НАПОМЕНА: Навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Кандидаткиња је успешно остварила постављени циљ истраживања ослањајући се на постојећа књижевна и феноменолошка тумачења простора, као и на интердисциплинарни приступ анализи књижевног текста. Рад представља својеврсни дијалог са писцем, али и модел

тумачења савременог чешког романа. Ради се о метафизичком, дијалектичком, виртуелном и ликовном тумачењу и читању граница простора у Ајвазовим романима. Тиме овај рад представља темељно и комплексно тумачење поетике романа Михала Ајваза. Докторска дисертација мр Иване Кочевске може бити полазиште за даља истраживања у области српске и чешке књижевне бохемистике, као и у другим областима хуманистичких наука.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

На основу свега наведеног, комисија предлаже Научно-наставном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да прихвати извештај о дисертацији «Тумачење простора у прози Михала Ајваза» мр Иване Кочевски и упути га Већу за друштвено-хуманистичке науке Универзитета у Београду, како би кандидат био позван на усмену одбрану рада.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. др Корнелија Ичин, ред. проф
2. др Александра Корда - Петровић, ван. проф
3. др Нада Поповић Перишић, ред. проф.
4. др Петар Бојанић, научни саветник
5. др Бобан Ђурић, доцент